

Ib Faurby

Strategi og teknologi i Vesteuropas forsvar

Et af de centrale emner i den sikkerhedspolitiske debat har drejet sig om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i NATO-forsvaret i Vesteuropa. Fra visse sider er det blevet hævdet, at en bevidst og målrettet indsats for at udnytte den nyeste våbentechnologi vil kunne styrke NATOs konventionelle forsvar og hæve kernevåbentærsklen i Europa. Andre har ment, at USAs og NATOs nye operative planer, der søger at udnytte den nye våbentechnologi, er udtryk for en "offensiv strategi".

Artiklen beskriver de nye planer og studier, herunder det omdiskuterede amerikanske *airland battle*-koncept og NATOs planer for "dybe slag" ind på Warszawa-pagtens område, og drøfter spørgsmålet om, hvorvidt den nye våbentechnologi vil være i stand til at løse NATOs "klassiske" militære og politiske problemer.

Indledning

Debatten om NATOs strategi er så bred og intens som ingen sinde tidligere. Efter en lang periode, hvor sikkerhedspolitiske spørgsmål – utvivlsomt først og fremmest på grund af afspændingen mellem Øst og Vest – ikke havde været genstand for bredere offentlig eller politisk interesse, har der siden slutningen af 1970'erne været en sikkerhedspolitisk debat uden sidestykke. I Vesteuropa tog den sin begyndelse med den såkaldte "neutronbombe"-sag i 1977-78 og nåede sin foreløbige kulmination i den debat om nye amerikanske mellemdistancevåben (INF-våbnene), der fulgte i kølvandet på NATOs dobbeltbeslutning fra december 1979. På det seneste har debatten fået større bredde, og den drejer sig i dag om NATOs strategi i almindelighed, om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i forsvaret af Vesteuropa, om Øst/Vest-forholdet i Europa samt om forholdet mellem USA og Vesteuropa i almindelighed og mulighederne for at styrke "den europæiske dimension" i sikkerhedspolitikken i særdeleshed.

Det er kun ét af disse temaer, der skal behandles i det følgende, nemlig spørgsmålet om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i NATOs forsvar af Vesteuropa og om, hvorvidt den nyeste og mest avancerede våbentechnologi kan styrke dette forsvar og gøre det mindre afhængigt af kernevåben, herunder tidlig førstebrug af kernevåben i tilfælde af en væbnet konflikt i Europa. I den seneste tids offentlige debat herom har især spørgsmålet om moderne, langtrækende, ikke-nukleare våbensystemers (de såkaldte *deep strike*-våbens) muligheder og konsekvenser spillet en central rolle. Det har også en række amerikansk inspirerede studier og planer om, hvorledes den nyeste våbentechnologi mest hensigtsmæssigt kan tænkes udnyttet i de operative planer for en eventuel krigsførelse i Europa. Især har den såkaldte *airland battle*-doktrin spillet en fremtrædende rolle. Formentlig for første gang nogen sinde er sådanne operative planer blevet

Ib Faurby

Strategi og teknologi i Vesteuropas forsvar

Et af de centrale emner i den sikkerhedspolitiske debat har drejet sig om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i NATO-forsvaret i Vesteuropa. Fra visse sider er det blevet hævdet, at en bevidst og målrettet indsats for at udnytte den nyeste våbentechnologi vil kunne styrke NATOs konventionelle forsvar og hæve kernevåbentærsklen i Europa. Andre har ment, at USAs og NATOs nye operative planer, der søger at udnytte den nye våbentechnologi, er udtryk for en "offensiv strategi".

Artiklen beskriver de nye planer og studier, herunder det omdiskuterede amerikanske *airland battle*-koncept og NATOs planer for "dybe slag" ind på Warszawa-pagtens område, og drøfter spørgsmålet om, hvorvidt den nye våbentechnologi vil være i stand til at løse NATOs "klassiske" militære og politiske problemer.

Indledning

Debatten om NATOs strategi er så bred og intens som ingen sinde tidligere. Efter en lang periode, hvor sikkerhedspolitiske spørgsmål – utvivlsomt først og fremmest på grund af afspændingen mellem Øst og Vest – ikke havde været genstand for bredere offentlig eller politisk interesse, har der siden slutningen af 1970'erne været en sikkerhedspolitisk debat uden sidestykke. I Vesteuropa tog den sin begyndelse med den såkaldte "neutronbombe"-sag i 1977-78 og nåede sin foreløbige kulmination i den debat om nye amerikanske mellemdistancevåben (INF-våbnene), der fulgte i kølvandet på NATOs dobbeltbeslutning fra december 1979. På det seneste har debatten fået større bredde, og den drejer sig i dag om NATOs strategi i almindelighed, om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i forsvaret af Vesteuropa, om Øst/Vest-forholdet i Europa samt om forholdet mellem USA og Vesteuropa i almindelighed og mulighederne for at styrke "den europæiske dimension" i sikkerhedspolitikken i særdeleshed.

Det er kun ét af disse temaer, der skal behandles i det følgende, nemlig spørgsmålet om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i NATOs forsvar af Vesteuropa og om, hvorvidt den nyeste og mest avancerede våbentechnologi kan styrke dette forsvar og gøre det mindre afhængigt af kernevåben, herunder tidlig førstebrug af kernevåben i tilfælde af en væbnet konflikt i Europa. I den seneste tids offentlige debat herom har især spørgsmålet om moderne, langtrækende, ikke-nukleare våbensystemers (de såkaldte *deep strike*-våbens) muligheder og konsekvenser spillet en central rolle. Det har også en række amerikansk inspirerede studier og planer om, hvorledes den nyeste våbentechnologi mest hensigtsmæssigt kan tænkes udnyttet i de operative planer for en eventuel krigsførelse i Europa. Især har den såkaldte *airland battle*-doktrin spillet en fremtrædende rolle. Formentlig for første gang nogen sinde er sådanne operative planer blevet

genstand for offentlig politisk debat. Parlamentsmedlemmer og pressekommentatorer har slynget om sig med militære forkortelser og stikord og har kastet sig ud i forsøg på at vurdere de strategiske og politiske implikationer af våbensystemer og militære planer. Hvad der tidligere ville være blevet betragtet som rent militærfaglige spørgsmål er blevet politiseret og genstand for debatter på partikongresser og i parlamentssale. Det skulle i sig selv være nok til at retfærdiggøre, at disse spørgsmål også finder vej ind i et politologisk tidsskrift.

Strategidebatten

Spørgsmålet om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i forsvaret af Vesteuropa er et af NATOs "klassiske" problemer, der har plaget alliancen siden dens oprettelse. Opstillingen af de 96 divisioner, som blev vedtaget på NATOs ministerrådsmøde i Lissabon i 1952 blev – først og fremmest af økonomiske grunde – aldrig gennemført. Og da Eisenhower-administrationen kom til magten i 1953 var den – ikke mindst på baggrund af erfaringerne fra Korea-krigen – besluttet på at udforme en strategi, hvormed USA kunne høste fordelene af sin position som den førende kernevåbenmagt, og som ikke var så økonomisk krævende som opretholdelsen af store konventionelle styrker. Resultatet blev "den massive gengældelses" strategi. Samtidig var det blevet teknisk muligt at fremstille mindre kernevåben til "taktisk" brug. I de følgende år blev et betydeligt antal taktiske kernevåben opstillet i Vesteuropa. Deres formål var at øge de talmæssigt underlegne NATO-styrkers "ildkraft". I alt nåede man i slutningen af 1960'erne op på at have stationeret ca. 7.000 taktiske kernevåben i Vesteuropa – et niveau, der blev opretholdt til 1980.

Men med Sovjetunionens gennembrud på raketteknologiens område i slutningen af 1950'erne blev USA sårbart og strategiens troværdighed anfægtet. Det førte til, at Kennedy-administrationen udformede *flexible response*-strategien, der på ny understregede betydningen af konventionelle styrker og nødvendiggjorde udviklingen og organiseringen af et bredt spektrum af militære instrumenter, der skulle kunne indsættes i enhver form for krig. I 1967 antog NATO *flexible response* som alliancens strategi, og den har været gældende siden. Dens formål er at afskrække ethvert angreb på NATO. Skulle afskrækkelsen imidlertid svigte, skal et angreb i første omgang søges afvist ved hjælp af det direkte forsvar, dvs. på samme sted og våbenniveau som angrebet. Hvis det ikke lykkes således at afvise angrebet, tilsiger strategien en bevidst og kontrolleret eskalation (geografisk og våbenmæssigt, herunder også i givet fald førstebrug af kernevåben), der i sidste instans kan føre til en generel kernevåbenkrig. Det er truslen herom, der skal afskrække ethvert angreb.

I spørgsmålet om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben har NATO-landene ikke haft identiske interesser, hvad der er kommet tydeligt frem i den strategiske debat inden for alliancen siden slutningen af 1950'erne. Det grundlæggende problem er, hvorledes den amerikanske kernevåbengaranti troværdigt kan udstrækkes til Vesteuropa, selv om USA derved risikerer at udsætte sig for et kernevåbenangreb med uacceptable tab til følge.

Set fra et amerikansk standpunkt er det afgørende – ud over den amerikanske

garantis troværdighed – at USA bevarer så meget som muligt af sin handlefrihed i en krise- eller krigssituation, og skulle det komme til en krig i Europa, må det være den amerikanske interesse, at angrebet afvises i Europa, og at USA ikke udsættes for et kernevåbenangreb, så længe der er mulighed for, at krigen kan afgøres til vestlig fordel i Europa.

Set fra Vesteuropa tegner billedet sig noget anderledes. Det drejer sig ikke om at erstatte én form for krig med en anden, men at hindre krig overhovedet. Enhver krig i Europa – også en moderne "konventionel" krig – vil blive aldeles ukonventionel og rystende omkostningsfuld. Målet må derfor være at gøre den amerikanske kernevåbengaranti så troværdig som overhovedet muligt. Derfor har der traditionelt i Vesteuropa – og især i Vesttyskland – været en stærk modvilje mod ethvert skridt, der kunne tolkes som en svækkelse af den amerikanske kernevåbengaranti, og mod enhver antydning af, at det var muligt at føre en krig af blot begrænset varighed i Europa. Dette var baggrunden for, at det tog fem år at få indført *flexible response*- strategien som officiel NATO-strategi, og for, at de vesteuropæiske lande aldrig til fulde har gennemført den opbygning af de konventionelle styrker, som *flexible response*-strategien forudsætter.

Disse traditionelle, modstående interesser eksisterer stadig og præger medlemslandenes stillingtagen til alle strategiske spørgsmål. De seneste års udvikling har imidlertid føjet nye nuancer og dimensioner til de traditionelle standpunkter. Her skal blot to nye elementer omtales:

Det første vedrører selve *flexible response*-strategiens grundlag. Den forudsætter (formentlig) amerikansk overlegenhed på kernevåbenområdet for at gøre truslen om optrapning troværdig. Men efterhånden som Sovjetunionen har opnået paritet med USA på de strategiske styrkers område, har fået overvægt på mellemdistancevåben i Europa og har iværksat en modernisering og udbygning af sine korterelevende kernevåbensystemer i Østeuropa, er NATOs såkaldte "eskalationsdominans", dvs. evne til at optrappe en konflikt til et niveau, hvor NATO er dominerende, forsvundet. Det er derfor blevet langt mere tvivlsomt, end det tidligere har været, om NATO vil være den første af de to parter til at tage kernevåben i anvendelse i Europa. *Flexible response*-strategien er med andre ord blevet mindre troværdig.

Den opfattelse, at kernevåben kun kan afskrække fra angreb med andre kernevåben, men ikke fra et angreb med konventionelle våben, har fået større udbredelse også i Vesteuropa. Der har således – i modsætning til den traditionelle vesteuropæiske opfattelse, der er blevet omtalt ovenfor – været en stigende interesse for mulighederne for at styrke det konventionelle forsvar – og dermed den konventionelle afskrækkelse – i Europa.

Denne tendens har været ledsaget – og påvirket – af udviklingen i den vesteuropæiske opinions sikkerhedspolitiske holdninger. Det opbrud, der har været i disse holdninger har mere end noget andet drejet sig om kernevåbenenes rolle i Europa. Selv om der stadig er en betydelig accept af afskrækkelse med kernevåben, så har store dele – i de fleste lande den største del – af opinionen taget afstand fra alt, hvad der kan føre tanken hen på en egentlig krigsførelse (*war-fighting*) med kernevåben, fra behovet for en fortsat modernisering af kernevåbenstyrkerne og fra førstebrug af kernevåben. Disse holdninger er næppe dramatisk forskellige fra

tidligere eksisterende, latente holdninger i den vesteuropæiske opinion, men de er blevet gjort manifesterede i forbindelse med den omfattende politisering af kernevåbenpolitiske spørgsmål, der har fundet sted i de seneste år.

På grund af disse to udviklingstendenser er der opstået en vis forskydning i de traditionelle holdninger til spørgsmålet om balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i Vesteuropas forsvar. NATOs førstebrugsdoktrin er blevet udsat for omfattende kritik som enten utroværdig eller umoralsk. Kritikken er dels kommet fra amerikansk side, dels fra den politiske opposition (herunder også fredsbevægelserne) i Vesteuropa.

Det var for så vidt i god overensstemmelse med de ovenfor nævnte traditionelle interesser og således ikke ukarakteristisk, at da debatten om førstebrugsdoktrinen i 1982 blev bragt uden for de snævre administrative og akademiske cirkler, var det gennem en artikel af fire amerikanere, der alle tidligere havde været centralt placeret i amerikansk sikkerhedspolitik, mens det prompte svar til forsvar for førstebrugsdoktrinen kom fra fire fremtrædende vesttyskere.¹

Selv om der ikke, hverken i NATO eller i medlemslandenes regeringer, har været nogen accept af tankerne om en opgivelse af førstebrugsmuligheden, så har imidlertid det pres, som dels den sovjetiske kernevåbenopbygning har øvet på *flexible response*-strategiens troværdighed, dels fredsbevægelserne og især socialdemokratiske oppositionspartier har øvet mod kernevåbenmoderniseringer, ført til en modificering af førstebrugsdoktrinen, således at man i dag i NATO og i medlemslandenes regeringer finder, at alliancen bør sigte mod, hvad der er blevet kaldt ikke-tidlig førstebrug af kernevåben. Hvad det mere præcist vil sige, og hvorledes dette – ud over de rene deklamationer i fredstid – sikres, står imidlertid ikke fuldstændig klart. Hovedproblemet er naturligvis at ændre balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i Vesteuropas forsvar, dvs. gennem en styrkelse af det konventionelle forsvar at mindske afhængigheden af først og fremmest de kortsigtede taktiske kernevåben (de såkaldte "slagmarksvåben").

Det sidste led – svækkelsen af slagmarksvåbnenes rolle – har NATO allerede beskæftiget sig med i nogle år, hvorimod det første led – styrkelsen af det konventionelle forsvar – stadig er uafklaret og genstand for en omfattende debat. Slagmarksvåbnene, hvis opstilling begyndte i Vesteuropa i midten af 1950'erne, og hvis antal i slutningen af 1960'erne var nået op på ca. 7.000 stk., har ikke nogen klar og veldefineret rolle i strategien. Deres formål var oprindeligt at kompensere for NATO-styrkernes kvantitative underlegenhed og forudsatte en meget hurtig optrapning af en konflikt til en altomfattende kernevåbenkrig. I den massive gengældelsesstrategi kunne disse våben siges at have en funktion som "snubletråd" (*tripwire*), der skulle sikre den massive gengældelse med de amerikanske strategiske styrker. Under *flexible response*-strategien kunne disse våben siges at repræsentere trin på eskalationsstigen og "koblingen" til de amerikanske strategiske styrker. Men på grund af slagmarksvåbnenes korte rækkevidde (godt halvdelen af dem har en rækkevidde på mindre end 30 km), deres ofte meget fremskudte oplagring, der tilskyndede til en meget tidlig anvendelse (*use them or lose them*), samt deres militære funktioner, der i flere tilfælde entydigt pegede i retning af anvendelse straks fra kamphandlingernes begyndelse (hvad der ikke mindst var tilfældet med atomminer og atomsprængladninger til luftforsvarssystemer), var

disse våben ikke i særlig god overensstemmelse med *flexible response*-strategien og slet ikke i overensstemmelse med forestillingerne om ikke-tidlig førstebrug af kernevåben.

I forbindelse med dobbeltbeslutningen i december 1979 blev det imidlertid besluttet at fjerne 1.000 af disse slagmarksvåben (ud over dem, der ville blive udskiftet med de nye mellemdistancevåben). Denne tilbagetrækning blev effektueret i 1980. Siden er det med den såkaldte Montebello-beslutning i 1983 blevet vedtaget at fjerne yderligere 1.400 slagmarksvåben fra Vesteuropa, og i foråret 1985 skal NATOs øverstkommanderende i Europa (SACEUR) afgive indstilling om mulighederne for yderligere reduktioner. Denne udvikling kan ses som en bestræbelse på at bringe styrkestrukturen på kernevåbenområdet i bedre overensstemmelse med strategien og specielt at fremme en udvikling mod ikke-tidlig førstebrug af kernevåben.

Det andet led i bestræbelserne på at hæve kernevåbentærsklen i Europa og på at styrke det konventionelle forsvar er langt mere uafklaret og langt mere politisk kontroversielt. Og det er dette spørgsmål, der skal drøftes nærmere i det følgende.² Den konkrete debat har – ud over de allerede nævnte forudsætninger – sin baggrund i tre forhold, nemlig NATOs opfattelse af og bekymring over udviklingen i Sovjetunionens og Warszawapagtens konventionelle styrker, stigende utilfredshed i den amerikanske hær med NATOs forsvarsdoktrin i Europa og forventningerne om, at den mest moderne våbentechnologi kan udnyttes til en forbedring af NATOs ikke-nukleare styrker.

De aspekter af udviklingen i Sovjetunionens konventionelle styrker, som man især har hæftet sig ved fra NATOs side, har været stigningen i antallet og kvaliteten af taktiske fly, effektiviseringen af luftforsvarssystemerne med flere typer af jord-til-luft-raketter og hærstyrkernes øgede mobilitet og ildkraft. Det menes, at Warszawapagten derigennem har forbedret sine muligheder for med kort varsel at iværksætte et angreb og opnå en definitiv militær gevinst, inden NATO er kommet op på fuld styrke, og inden det har været muligt at træffe den politisk vanskelige beslutning om førstebrug af kernevåben.

Det andet element vedrører NATOs forsvarsdoktrin. Med Vesttysklands optagelse i NATO i 1955 blev – efter krav fra Forbundsregeringen – doktrinen om det fremskudte forsvar (*Forward Defence*) langs Øst/Vest-grænsen den gældende doktrin for forsvaret af Vesteuropa. For Vesttyskland var enhver tanke om et mobilt forsvar, der kunne medføre (selv midlertidig) opgivelse af vesttysk territorium, uacceptabel, da det ville gøre landet til en slagmark. (Mere end 30 pct. af den vesttyske befolkning lever mindre end 100 km fra Forbundsrepublikkens østgrænse). Det betyder, at forsvarskampen skal føres som en opslidningskamp langs Øst/Vest-grænsen, hvorved NATO-styrkerne forhindres i den mobilitet og fleksibilitet og det initiativ, der normalt antages at være afgørende for kamphandlingernes udfald. Kritikerne har talt om et "Magenotlinie"-forsvar, om end der ikke er faste forsvarsværker, da sådanne ville symbolisere Tysklands deling på en måde, der var politisk uacceptabel i Vesttyskland. Specielt i den amerikanske hær har der i slutningen af 1970'erne udviklet sig en stigende modstand mod den herskende forsvarsdoktrin og et ønske om at kunne føre en kamp med større bevægelighed og initiativ.

Den tredje faktor vedrører den våbenteknologiske udvikling. På langt de fleste områder har NATO traditionelt været foran Warszawapagten med hensyn til teknologiske gennembrud af militær betydning, og et af de tilbagevendende diskussionsemner i opgørelser af den militære balance mellem Øst og Vest drejer sig om, hvor megen vægt det vestlige teknologiske forspring skal tillægges. Den fremherskende opfattelse i de seneste år har dog været, at forskellen i våbenteknologisk niveau er blevet stadig mindre, og at den på flere områder helt er forsvundet. Det gælder især, hvis man ser på forskelle i faktisk opstillede våben og ikke blot på, hvilke våbensystemer der er blevet udviklet og afprøvet.

Det er imidlertid en udbredt politisk opfattelse inden for NATO, at Vestens større potentiale for teknologisk innovation bør udnyttes i et beslutsomt forsøg på at forbedre det ikke-nukleare forsvar og tilvejebringe en troværdig ikke-nuklear afskrækkelse i Europa.

"Dybe slag" og "den integrerede slagmark"

Tankerne om, hvorledes man kan styrke det ikke-nukleare forsvar i Europa, løse de problemer, som doktrinen om det fremskudte forsvar giver anledning til, og drage fordel af den nye våbenteknologis muligheder, har resulteret i en række nye koncepter, planer og fremtidsstudier. For så vidt angår NATOs forsvar i Central-europa har disse især drejet sig om samspillet mellem kampen i luften og kampen på landjorden, hvoraf begrebet *the airland battle* er opstået og kommet til at indtage en central plads i såvel den militærfaglige som i den bredere politiske debat.

De studier, planer og dokumenter, som debatten drejer sig om, er følgende: For det første er der de rent amerikanske. Ved US Army Training and Doctrine Command (TRADOC) foregår en løbende drøftelse af aktuelle og fremtidige operative problemer, som giver sig udslag i et antal publikationer, der ikke har nogen officiel status, men som afspejler den faglige debat inden for den amerikanske hær. Blandt disse publikationer er *TRADOC Pamphlet 525-25* fra marts 1981,³ der var en af forløberne for den amerikanske hærs nye *Field Manual 100-5, Operations* (FM 100-5)⁴ fra august 1982. Det er heri, at den såkaldte *airland battle*-doktrin (ikke at forveksle med *AirLand Battle 2000*) er formuleret. Den adskiller sig fra den tidligere manual fra 1976 ved at lægge øget vægt på manøvre og på det snævre samarbejde mellem hær- og flystyrker. Forudsætningen om dette snævre samarbejde har imidlertid rejst en række problemer i forholdet mellem hæren og luftvåbnet vedrørende karakteren af de operative koncepter, kommandoforholdene og prioriteringen af materielanskaffelser. På det generelle plan er uenighederne mellem de to værn løst gennem en aftale under betegnelsen *Joint Attack of the Second Echelon* (J-SAK) indgået i december 1982, men der udestår stadig mange konkrete problemer med hensyn til aftalens udmøntning i praksis.⁵ FM 100-5 gælder for den amerikanske hær generelt, men er modificeret for så vidt angår de amerikanske styrker i Europa, så den er bragt i overensstemmelse med de taktiske og operative retningslinier for Allied Command Europe (ACE).

Endelig er der, for så vidt angår de rent amerikanske dokumenter, *AirLand Battle 2000* (ALB 2000), der er en fremtidsstudie færdiggjort af TRADOC i juli

1981, men revideret i august 1982 samt luftvåbnets fremtidsstudie *Air Force 2000: Air Power entering the 21st Century* færdiggjort i sommeren 1982. ALB 2000 vedrører operative koncepter for den amerikanske hær i årene 1995-2015. Også den lægger vægt på manøvre, på dybe slag, på det snævre samarbejde mellem hær og luftvåben og på de muligheder, som den nye våbentechnologi stiller i udsigt. Dele af indholdet kan forekomme nok så spekulative for ikke at sige direkte *science fiction*-agtige, og de beskæftiger sig i øvrigt med et bredt spektrum af emner fra afføringshæmmende piller til luftpudebårne laserkanoner.

Af de mange forskellige planer og studier er det ALB 2000, der har givet anledning til den mest omfattende og kritiske offentlige debat. Det kan for så vidt undre i betragtning af, at det er en fremtidsstudie foretaget inden for den amerikanske hær og uden nogen officiel status. Dertil kommer, at studien har mødt modstand dels fra det amerikanske luftvåben, hvis medvirken er en afgørende forudsætning for tankernes realisering, dels inden for den amerikanske hær selv fra kredse, der har fundet, at ALB 2000 lægger alt for stor vægt på de tunge styrker og deres materiel, eller som ikke ønsker at nedprioritere mere umiddelbare materielbehov til fordel for udviklingen af nye våben, hvis anvendelsesmuligheder og effektivitet er uafklaret.

Med udnævnelsen af en repræsentant for dem, der ønsker øget vægt på de lette styrker, til stabschef for hæren i 1984 er ALB 2000 blevet forkastet og afløst af en anden fremtidsstudie, *Army 21*, der nok indeholder mange af de samme elementer som ALB 2000, men som ikke indeholder de mere fantasifulde dele, specielt for så vidt angår de fremtidige våbensystemer.⁷

I NATO-sammenhæng er der for det første den plan, der er udarbejdet af NATOs øverstkommanderende i Europa, general Rogers, og som kaldes enten *Rogers-planen* eller *FOFA (Follow-on Forces Attack)*.⁸ Den blev forelagt NATOs Militærkomité i oktober 1981 og forsvarsministrene i marts 1982. Den er siden blevet en del af ACEs operative doktrin. FOFA har ikke tiltrukket sig en offentlig opmærksomhed svarende til ALB 2000. Det kan undre, i betragtning af FOFAs langt større umiddelbare relevans for udviklingen i NATOs forsvar i Europa.

Endvidere har den amerikanske forsvarsminister med det såkaldte *Weinberger-initiativ (OSD-rapporten, Office of the Secretary of Defence, eller ET-rapporten)*⁹ forelagt en rapport for NATOs forsvarsministre i december 1983. Den vedrører de tekniske muligheder for udviklingen af nye våbensystemer og deres anvendelse i NATOs forsvar. Den oprindelige rapport er siden blevet suppleret med analyser af den nye teknologiske muligheder og konsekvenser på de to flanker i Europa og til søs. NATO har endnu ikke taget stilling til disse rapporter, der i øjeblikket er genstand for nærmere studier inden for alliancen.

Endelig er der et bilateralt memorandum fra august 1982, der tilkendegiver enighed mellem den amerikanske og den vesttyske hær om i fællesskab at udvikle planer vedrørende doktriner, organisation og udrustning. Titlen på dette dokument er nok så forvirrende også *AirLand Battle 2000*,¹⁰ selv om det langt fra er identisk med den amerikanske studie af samme navn.

Af de nævnte dokumenter er *AirLand Battle 2000* (den amerikanske studie), *Air Force 2000*, *FOFA* og *ET-rapporterne* klassificerede. Der foreligger dog en

betydelig mængde tilgængelige oplysninger om deres indhold. Med de begrænsninger, som følger af klassificeringen, skal de centrale elementer i FM 100-5 og FOFA kort sammenlignes:

Fælles for de nye operative forestillinger er den øgede vægt på manøvre, på *deep strike* (dvs. slag mod Warszawapagtens installationer og tropper bag den egentlige frontlinie) og på forestillingerne om "den integrerede slagmark".

Den øgede vægt på dybe slag har sin baggrund i to forhold. For det første er der spørgsmålet om luftherredømmet, der er afgørende i moderne ikke-nuklear krigsførelse, og som efter alt at dømme er blevet mere afgørende end nogen sinde tidligere. Inden for NATO har der været en stigende bekymring for styrkeforholdet mellem NATO og Warszawapagten i en kamp om luftherredømmet. Det skyldes væksten i antallet af Warszawapagtens kampfly, udbygningen og moderniseringen af Warszawapagtens luftforsvarssystemer samt NATOs sårbarhed over for angreb mod flyvepladser og kontrolcentre. I denne situation har mulighederne for at angribe Warszawapagtens flyvepladser med præcisionsstyrede missiler udstyret med særlig ammunition beregnet på at ødelægge startbaner påkaldt sig særlig interesse i NATOs planlægning.

Den anden begrundelse for øget vægt på dybe slag har at gøre med NATOs fremskudte forsvar og forestillingerne om Warszawapagtens operative doktriner. Det forventes, at NATO-styrkerne vil være i stand til at afvise Warszawapagtens første angrebsbølge (echelon) langs Øst/Vest-grænsen, men det føles stærkt utilfredsstillende og formentlig udsigtsløst, at NATO-styrkerne skal være tvunget til en nedslidningskamp langs denne grænse mod successive angrebsbølger. Man finder det derfor afgørende, at NATO er i stand til at udkæmpe to slag på én gang, nemlig dels kampen ved den egentlige front mod Warszawapagtens første echelon, dels gennem dybe slag at standse anden (og eventuelt også tredje) echelon, inden den når frem til den egentlige kampzone. Dette forestiller man sig gjort med de såkaldte "dybe slag" mod såvel faste installationer (broer, veje, jernbaneknudepunkter osv.) som mod de fremrykkende tropper, således at disse sættes ud af spillet, inden de når at få indflydelse på kampen.

Begrebet "den integrerede slagmark" henviser til det forhold, at enhedernes manøvrering og de dybe slag mod modpartens bagland vil betyde, at der ikke vil være en veldefineret front, men at kamphandlingerne vil udstrækkes til et meget stort geografisk område. I de amerikanske dokumenter benyttes begrebet "den integrerede slagmark" imidlertid også i den betydning, at der er tale om en krig, hvor konventionelle, kemiske og nukleare våben benyttes sideløbende, og at de operative planer tager hensyn hertil. Dette har naturligt nok ført til en række stærkt kritiske politiske reaktioner, der påpeger uoverensstemmelsen med den fremherskende argumentation for styrkelsen af det konventionelle forsvar. Heroverfor må det dog siges, dels at alle de pågældende dokumenter understreger, at brugen af kernevåben og kemiske våben forudsætter en politisk beslutning, og at USA har givet afkald på førstebrug af kemiske våben, dels at der i årtier har eksisteret NATO-planer for anvendelsen af kernevåben i Europa. I det omfang forestillingerne om "den integrerede slagmark" i denne henseende rummer noget nyt, er det formentlig i form af mere systematiske overvejelser over "samspillet" mellem de forskellige våbentyper – hvor skræmmende eller urealistisk det end

måtte være.

Trods disse fællestræk er der også væsentlige forskelle mellem de her omtalte operative planer. FM 100-5 drejer sig primært om operationer på korpsniveau. (De amerikanske styrker i Vesttyskland udgør to korps). De enkelte korps skal ifølge manualen føre en mere initiativtagende og mobil kamp, men det forudsætter, at det enkelte korps chef kender ikke blot de fjendtlige styrker, han står umiddelbart overfor, men også de fjendtlige styrker, der vil kunne øve indflydelse på kampen i de umiddelbart kommende døgn. Sådanne fjendtlige styrker skal kunne engageres, inden de får direkte indflydelse på kampen, hvorfor det enkelte korps skal være i stand til selv eller i nært samarbejde med flystyrker at rette "dybe slag" mod fjendtlige styrker på en afstand af 100 til 150 km.

FOFA-konceptet vedrører derimod den samlede krigsskueplads og ikke den umiddelbart pågående kamp, men fremrykningen af Warszawapagtens anden strategiske echelon. De "dybe slag", der planlægges her, rækker ca. 350 km ind på Warszawapagtens område og i visse tilfælde helt ind i den vestlige del af Sovjetunionen. Det samme menes at være tilfældet med OSD-planen, der – så vidt det vides – især vedrører mulighederne for at ramme mobile mål, herunder også sovjetiske SS-20 raketter.

Der er således ganske store forskelle i perspektivet i henholdsvis FM 100-5, FOFA og OSD-planen. Det er forskellige våbensystemer, der skal benyttes. For raketternes vedkommende vil det i henhold til FM 100-5 være ikke-ballistiske missiler som for eksempel *Lance*, mens FOFA og OSD arbejder med ballistiske missiler og *cruise*-missiler. Der er også forskelle i beslutningsproces og kommandoforhold. FM 100-5 forudsætter en snæver koordination mellem land- og luftstyrker på det taktiske niveau, mens FOFA bygger på centraliserede beslutninger på det øverste militære ledelsesniveau for hele krigsskuepladsen.

Det forhold, at såvel FM 100-5 (for så vidt angår de amerikanske styrker) som FOFA er gældende operative doktriner inden for NATOs Europakommando, giver anledning til en række spørgsmål om deres indbyrdes forhold. De er ikke nødvendigvis i indbyrdes modstrid, men der synes på den anden side at være en række uafklarede problemer omkring den praktiske samordning af dem både med hensyn til kommandoforhold, prioriteringen af indsatsen mod første og anden strategiske echelon og prioriteringen af materielanskaffelser.¹¹

Tekniske problemer

Det er næppe nogen tilfældighed, at den nyskabte forkortelse for den mest avancerede våbentechnologi, ET, (*Emerging Technologies* eller "frontteknologi" i dansk militær terminologi) giver associationer til Steven Spielbergs *science fiction*-børnefilm. Væsentlige dele af litteraturen om den nye våbentechnologi afspejler en teknologifascination, der har meget lidt berøring med virkelighedens verden – især den politiske virkelighed.

Men hvad er det, der refereres til med denne forkortelse? Det er såvel eksisterende, det vil sige afprøvede, moderne teknologier som – og især – teknologier, der befinder sig på den videnskabelige horisont, og som måske vil kunne gøres operative inden for de kommende årtier. Det er en almindelig opfattelse, at vi står

på tærsklen til en dramatisk og hastig udvikling i enkeltteknologier og i samspillet mellem flere forskellige teknologier, som vil give mulighed for udviklingen af fundamentalt nye og anderledes våbensystemer (såkaldte *smart weapons*) og militære kontrol- og kommandosystemer (såkaldte C³I-systemer, *Command, Control, Communication and Intelligence*-systemer). De væsentligste teknologier vedrører sensorer, målsøgning, ammunition og sidst, men ikke mindst, databehandling. Mikrochips giver muligheder for en miniaturisering af komplicerede informations- og styringssystemer, der dels øger det enkelte våbensystems funktioner og effektivitet, dels muliggør en langt mere omfattende og hurtig behandling af informationer i kommando- og kontrolsystemerne.¹²

Meget af den teknologi, som står i centrum af drøftelserne, eksisterer endnu ikke i form af masseproducerede og opstillede systemer, men eksisterer enten på eksperimentstadiet eller endog kun som teoretiske muligheder. Men selv hvor der er tale om systemer, der har stået deres prøve under forsøgsmæssige betingelser, er der ikke nødvendigvis tale om en teknologi, der vil kunne betjenes og fungere under krigsmæssige vilkår. Afgørende er det, hvilke teknologier der er tale om, og hvordan de søges udnyttet. Den moderne teknologi åbner muligheder for miniaturisering, standardisering og forenkling af våben og andet militært udstyr, som vil lette betjening og vedligeholdelse og således være mere funktionsdueligt og effektivt end eksisterende udstyr. Men den moderne teknologi åbner også muligheder for udviklingen af overordentlig komplicerede systemer, hvis teoretiske muligheder er revolutionerende, men som samtidig er uhyre sårbare over for såvel de ekstreme vilkår på slagmarken som over for fjendens modforanstaltninger. De meget komplicerede systemer kan resultere i ringe fleksibilitet og manglende evne til tilpasning til de vilkår, som kamphandlingernes udvikling medfører. Man kan således næppe meningsfuldt drøfte de tekniske problemer i den moderne våbentechnologi i bred almindelighed, men er nødt til at differentiere mellem forskellige teknologier og deres forskellige anvendelse.

Problemet med at afbryde modpartens forsyningslinier bag fronten er et klassisk militært problem, som i nyere tid har været en opgave primært for de taktiske flystyrker. Erfaringerne med sådanne operationers effektivitet har imidlertid sjældent været gode. Man behøver blot at minde om amerikanernes vanskeligheder i så henseende under Vietnamkrigen, som tilmed var langstrakt, og hvor USA havde et klart luftherredømme. Spørgsmålet i den aktuelle diskussion er, om den nye våbentechnologi har revolutioneret mulighederne på dette område.

De våben og andre systemer, der er af særlig betydning for de nye operative koncepter, der drøftes i denne artikel, hører til blandt de mere komplicerede ikke-nukleare systemer. Gennemførelsen af dybe slag langt ind på Warszawapagten territorium forudsætter et snævert samspil mellem forskellige avancerede teknologier. Elektroniske og optiske sensorer skal fra satellitter, fly og droner foretage en præcis informationsindsamling vedrørende målets karakter og lokalisering, disse informationer skal kommunikeres til kommandocentre, hvor de dechifrereres og analyseres, beslutninger skal træffes og kommunikeres til de våbenbetjenende enheder, missilerne skal "målrettes", de skal affyres og nå frem til det generelle målområde, hvor missilet bremser op og ved hjælp af sine egne sensorer retter kursen ind mod målet/målene, udløser delammunition, der igen med sine

egne sensorer og styresystemer styrer mod de enkelte delmål for endelig (umiddelbart eller efter forud programmeret forsinkelse) at eksplodere. Hvert enkelt led i denne proces og samspillet mellem dem skal fungere perfekt, for at den tilsigtede virkning opnås. I hvert led er der mulighed for fejl eller suboptimal funktion, og hvert enkelt led er sårbart over for modforanstaltninger. Sandsynligheden for, at hele systemet fungerer, udregnet som produktet af de enkelte leds forventede funktionssandsynlighed, giver som oftest resultater, der slet ikke står mål med de forestillinger om våbnenes egenskaber, der præger debatten om den nye teknologis muligheder.

I en nærmere diskussion vil det være nødvendigt at sondre mellem dybe slag mod stationære og mobile mål. Mulighederne for at rette rimeligt effektive dybe slag mod stationære mål er væsentligt bedre end mod mobile mål. Det er dog ikke dermed sagt, at tilintetgørelsen af stationære mål også vil have den tilsigtede militære effekt. Man kan for eksempel spørge, hvor stor effekt sprængningen af broer har over for Warszawapagtens styrkers fremrykningsmuligheder, når man tager i betragtning, hvor store ressourcer Warszawapagten benytter på materiel til og træning i broslagning.

Et første problem, når det drejer sig om bevægelige mål, er kravet om øjeblikkelige (*real time*) informationer. Få minutter gamle informationer om målets placering kan være misvisende. For at sikre øjeblikkelige informationer er der udviklet overordentlig komplicerede, dyre og sårbare systemer, der kombinerer øjeblikkelig informationsindsamling, automatisk måludpegning (*targeting*) af våbnene og målsøgningsteknikker i fremføringsmidlerne og delammunitionen. Flere af de eksperimentelt udviklede systemer, specielt til informationsindsamling og -bearbejdning, har måttet opgives på grund af høje omkostninger og lav effektivitet.¹³

De systemer, der er nødvendige for at gennemføre effektive dybe slag mod mobile mål, vil nødvendigvis blive meget komplicerede og ufleksible. De vil være vanskelige at tilpasse til uforudsete situationer og delvise systemsammenbrud. Den fleksibilitet, som al erfaring siger er afgørende for kamphandlingers forløb, vil ikke være til stede.

Et andet sæt af problemer vedrører den såkaldte "smarte" ammunition. På trods af at flere typer målsøgende delammunition har udvist forbavsende egenskaber, så er der alligevel ofte et misforhold mellem de nye våbens pris og den militære effekt, de har. I en beregning – foretaget af en af fortalene for den nye *deep strike*-teknologi – antages det, at et af de væsentligste af de avancerede våbensystemer (det såkaldte *Assault Breaker*-system) med 288 målsøgende sprængladninger er i stand til at tilintetgøre 13 kampvogne.¹⁴ Det kan – med de i dag kendte systemer og omkostninger – således komme til at koste én million dollars pr. uskadelliggjort kampvogn med et *deep strike*, der anvender *Assault Breaker*-ammunition.

Militære problemer

Ser man dernæst på det militære aspekt, viser der sig også her en række problemer. Er den nye teknologi og de dertil knyttede operative koncepter det rigtige

svar på de militære problemer, vil de kunne indfri forventningerne, og vil der eventuelt være negative bivirkninger?

Spørgsmålet om, hvorvidt de nye operative planer er det rigtige svar på de militære problemer, vedrører først og fremmest karakteren af den militære trussel, som NATO står overfor i Europa. Et centralt spørgsmål i denne sammenhæng er, om de forudsætninger om Warszawapagtens militære organisation og operative planer, som FM 100-5 og især FOFA tager udgangspunkt i, er rigtige.

Ganske mange analyser af sovjetisk militærdoktriner når til den konklusion, at anden strategiske echelon slet ikke har den fremtrædende placering i Warszawapagtens operative planer, som det antages i planerne om "dybe slag". Tværtimod hævder flere forfattere, at Sovjetunionen i de seneste år har lagt øget vægt på og har styrket første echelon med det formål at få en hurtig militær afgørelse og at få den, inden NATO er kommet op på fuld styrke.¹⁵

Et centralt aspekt af denne debat vedrører de sovjetiske operative manøvregrupper (OMGs) karakter og rolle. De, der argumenterer for anden echelons afgørende betydning, ser OMG som særlige eliteenheder, hvis formål er at bryde igennem fronten på forud planlagte steder og efter en forud lagt plan for OMG'ernes fremrykning.¹⁶ Det bliver således af afgørende betydning at standse og eventuelt tilintetgøre disse enheder, inden de når frem til det egentlige kampområde.

Heroverfor hævder andre, at OMG ikke primært er særlige enheder, men et operativt og taktisk koncept – en måde at kæmpe på.¹⁷ Konceptet betyder, at Warszawapagtens styrker (i første echelon) vil skifte vægten til de steder i NATOs front, hvor der viser sig svagheder og dermed gennembrudsmuligheder. OMG er enheder, der udnytter disse åbninger, bryder igennem dem, og som bag NATOs linier forsøger at anrette så meget skade som muligt på væsentlige militære installationer og enheder. Anden echelons opgave er primært at rykke ind og sikre områder, som første echelon allerede har erobret.

Hvis denne opfattelse af OMG er korrekt, så er det første og ikke anden echelon, der er afgørende for kampens udfald, og de dybe slag får ikke nær den forudsatte betydning for mulighederne for at hindre et gennembrud med Warszawapagtstyrker. Tværtimod vil en ændret prioritering af NATOs forsvarsindsats fra det direkte forsvar af fronten til de dybe slag mod anden echelon øge Warszawapagtens muligheder for at bryde igennem NATOs forsvar. De nye operative planer vil således direkte komme til at virke mod deres hensigt.

Men selv om disse forestillinger om første echelons afgørende betydning og OMG'ernes rolle lader sig diskutere, så er Warszawapagtens operative koncepter naturligvis ikke statiske, men tilpasses udviklingen i de militære vilkår i Central-europa. En udvikling i NATOs operative planer, der lægger øget vægt på indsats mod Warszawapagtens anden strategiske echelon, må derfor forventes at føre til revisioner i Warszawapagtens operative planer, som mindsker virkningerne af NATOs indsats mod anden echelon. Det kan gøres på flere måder; dels kan der udvikles modmidler mod de nye *deep strike*- våben, dels kan første strategiske echelon styrkes. For begge deles vedkommende er det noget, der allerede synes at være i gang. Specielt for så vidt angår styrkelsen af første echelon, er der vestlige analyser, der viser, at Warszawapagten skulle være i stand til at øge styrkerne i første echelon med ca. 20 pct., uden at det skulle få afgørende negative virkninger

for styrkernes muligheder for fremrykning og manøvre og uden at øge deres sårbarhed væsentligt.¹⁸

Hvis den egentlige front ikke kan holdes, så bliver hele spørgsmålet om kampen mod anden echelon af rent teoretisk interesse. Man kan derfor spørge, om ikke fascinationen over den moderne teknologis (teoretiske?) muligheder (og presset fra en industri, der higer efter at få lov til at udvikle og producere de nye våben) rummer en betydelig risiko for fejlinvesteringer, hvis konsekvens vil være en svækkelse af NATOs forsvar. De nye våbensystemer vil blive dyre – endog overordentlig dyre – og det er politisk urealistisk, at NATOs medlemslande skulle øge deres forsvarsbevillinger i væsentligt omfang. Erfaringerne med vanskelighederne ved at realisere NATOs langtidsforsvarsprogram (LTDP) fra 1978, hvor målet var 3 pct. realvækst pr. år, taler i så henseende deres tydelige sprog. Investeringerne i den nye teknologi måtte således for langt størstedelens vedkommende komme fra en nedprioritering af andre forsvarsopgaver, og det måtte næsten nødvendigvis betyde en svækkelse af evnen til at gennemføre det umiddelbare forsvar mod første echelon.

En nøgtern vurdering af de elementære svagheder i NATOs forsvar i Centraleuropa ville hæfte sig ved så jordnære problemer som manglen på konventionel ammunition, manglen på faste kampvognsspærringer, manglen på panserværnsvåben, begrænset beredskab og lange mobiliseringstider samt den utilstrækkelige organisering af reserver osv.¹⁹ Det er imidlertid mangler, til hvis udbedring der ikke knytter sig den samme *glamour*, som der gør til de avancerede våbensystemer, og det er mangler, hvis udbedring ikke promoveres af industrielle interesser, der kan måle sig med dem, der arbejder for de nye våbensystemer.

I et af de mere helhjertede og detaljerede forsvar for NATOs gældende doktrin for det fremskudte forsvar slutter forfatteren med blandt andet at skrive, at den gældende forsvarsdoktrins virkelige fjender er "the technologists who spend billions on *new* missiles with the accuracy to hit a tank from a continent away but who cannot bother with a top-attack, terminal-homing munition for the *old* infantry mortar. They are the gurus of grand strategy who would rather debate alternative doctrines for NATO than make the current one work".²⁰

Et andet hovedspørgsmål vedrører kernevåbentærsklens højde. Et afgørende hovedargument for den nye våbentechnologi har været muligheden for at ændre balancen mellem taktiske kernevåben og konventionelle/ikke-nukleare våben i Vesteuropas forsvar. Dels kan den nye teknologi føre til en almindelig styrkelse af det ikke-nukleare forsvar, dels – som ovenfor nævnt – vil den moderne teknologi være i stand til uden brug af kernesprængladninger at løse nogle af de militære opgaver, som tidligere blev betragtet som deciderede kernevåbenopgaver. Dette skulle – alt andet lige – betyde en hævelse af kernevåbentærsklen. Om det også vil gøre det, er imidlertid mindre sikkert. Dels er spørgsmålet om kernevåbentærsklens højde i almindelighed et overordentlig vanskeligt spørgsmål at besvare, dels kan indførelsen af den nye teknologi have virkninger på kernevåbentærsklens højde, der ikke alle går i retningen af at hæve den.

Analytisk kan man vel sondre mellem to situationer (selv om virkeligheden næppe vil frembyde så klare yderpunkter): én hvor NATO er i stand til at udnytte og fastholde sit teknologiske forspring, og én hvor Sovjetunionen/Warszawapag-

ten vil udvikle tilsvarende teknologier og også planlægge "dybe slag" med ikke-nukleare våben. Hvis NATO, som i det første tilfælde, bliver i stand til at løse opgaver, der hidtil har været tiltænkt kernevåben, med moderne ikke-nukleare våben, herunder også at udslutte sovjetiske taktiske kernevåbenstyrker og afgørende kontrolcentre, vil det næppe afholde Sovjetunionen fra at benytte kernevåben – eventuelt at benytte dem tidligt for ikke at udsætte den for uskadeliggørelse.²¹

Får Sovjetunionen derimod selv avancerede *deep strike*-våben, mindskes måske tilskyndelsen til at bruge kernevåben tidligt, men til gengæld vil det forhold, at begge parter besidder hurtige, præcise og langtrækkende ikke-nukleare våben, føre til en stærk forøgelse af kamphandlingernes tempo, voldsomhed og geografiske omfang. Der kan være grund til at frygte, at en krig af denne art kan føre til en hurtig optrapning til kernevåbenkrig.

Men i øvrigt – uafhængigt af spørgsmålet om kernevåbentærsklen – kan man spørge, hvad konsekvenserne af den nye teknologi bliver for kamphandlingernes udvikling. Det øgede tempo, den øgede voldsomhed og den geografisk udstrakte og meget mobile kamp vil utvivlsomt give et ganske uforudsigeligt og uoverskueligt forløb af kamphandlingerne. Der er ovenfor blevet talt om "den integrerede slagmark". Dette begreb kan meget vel være misvisende. Måske er begrebet "den kaotiske slagmark" mere dækkende. Og man kan spørge, hvad det forhold, at der bliver tale om en ualmindelig kaotisk slagmark vil betyde for kampens udfald. Vil den ene side være bedre til at gennemføre sine intentioner under kaotiske vilkår end den anden? Hvad betyder organisationsformer, udrustning og uddannelse for mulighederne for at klare sig under kaotiske vilkår?

Disse spørgsmål har også en politisk dimension. Hvorledes vil en hurtig og mobil kamp på en kaotisk slagmark indvirke på mulighederne for en overordnet politisk styring af begivenhedsforløbet? Umiddelbart forekommer det, at desto hurtigere og desto mere kaotiske kamphandlinger, desto vanskeligere vil den politiske styring være. Det gælder både i relation til bestræbelser på at begrænse kamphandlingernes geografiske omfang, at fastholde en klar kernevåbentærskel og at bringe kamphandlingerne til ophør.

Politiske implikationer

De foregående sider har understreget vanskelighederne ved at foretage præcise og entydige vurderinger af de teknologiske og militære aspekter af den moderne våbentechnologi og de dertil knyttede operative forestillinger. Problemerne bliver ikke mindre, når man skal forsøge at vurdere de politiske implikationer. Her har udviklingen såvel accentueret gamle problemer som skabt nye.

Blandt de gamle problemer, der er blevet accentueret, er der spørgsmålet om "koblingen" mellem Vesteuropa og USA, herunder specielt troværdigheden af den amerikanske kernevåbengaranti. Den amerikanske interesse for den nye våbentechnologi og de muligheder, den rummer for det ikke-nukleare forsvar i Vesteuropa, kan blandt andet ses i direkte forlængelse af den traditionelle amerikanske interesse i at styrke det konventionelle forsvar i Vesteuropa, som har eksisteret siden begyndelsen af 1960'erne og som først og fremmest er kommet til udtryk

i *flexible response*-strategien. I dette perspektiv kan de nye tanker ses som et udtryk for ønsket om en effektivisering af strategien og en tilvejebringelse af en reel ikke-nuklear kapacitet i Vesteuropa, der vil betyde, at USA ikke nødvendigvis vil blive inddraget i en kernevåbenkrig med Sovjetunionen i tilfælde af en væbnet konflikt i Europa.

Og netop denne tolkning af de nye ideer har vakt den modsvarende og lige så traditionelle skepsis i Vesteuropa. Selv om der i officielle kredse i Vesttyskland i dag er en større accept af behovet for en styrkelse af det konventionelle forsvar, så er der samtidig en betydelig skepsis over for de amerikanske tanker om den nye våbenteknologis muligheder, som udspringer af frygten for, at de vil svække "koblingen" og den amerikanske kernevåbengaranti og dermed gøre en krig i Europa mulig.

Endnu mere tydeligt kommer dette til udtryk i den franske holdning. Fra fransk side advares der mod overdreven tro på teknologiens muligheder for at løse fundamentale politiske problemer, og der peges på kernevåbenenes afgørende rolle for afskrækkelsen. I de franske forestillinger om "dybe slag" er det den nye Hades-raket, formentlig blandt andet udrustet med "neutronbomber", der er det centrale våbensystem.

Der er en betydelig ambivalens i den vesttyske holdning med hensyn til balancen mellem konventionelle våben og kernevåben i NATOs forsvar. Det traditionelle vesttyske standpunkt er allerede omtalt flere gange. Samtidig har der, af grunde som også allerede er nævnt, været forståelse for behovet for en vis vægtforskydning fra taktiske kernevåben til konventionelle styrker. Det konventionelle forsvar skal imidlertid ikke være så stærkt, at det giver indtryk af en selvstændig konventionel afskrækkelse og en "afkobling" af de amerikanske strategiske kernevåbenstyrker. Forbundsregeringen har formuleret denne delikate mellemposition på følgende måde: "Det konventionelle forsvar skal være så stærkt, at en angriber må anvende så store styrker, at det rummer en fare for eskalation til kernevåbenkrig".²²

Der kan være grund til at understrege, at disse synspunkter også dækker SPD. Partiet støtter bestræbelserne på at lade nye ikke-nukleare våben overtage de taktiske kernevåbens opgaver, men understreger samtidig såvel faren for en afkobling som for en moderne, ikke-nuklear krigs ødelæggelser i Forbundsrepublikken. Samtidig fremhæver partiet faren for, at en "konventionalisering" kan føre til et nyt våbenkapløb i Europa.

Et andet sæt af problemer vedrører NATOs fremskudte forsvar (*Forward Defence*). Den øgede vægt på mobilitet og initiativ i den amerikanske hær taktiske og operative forestillinger, der i øvrigt er i god overensstemmelse med tysk militær tradition og klart inspireret heraf, har skabt politisk begrundede betænkeligheder i Vesttyskland. Det frygtes, at der i de nye amerikanske forestillinger ligger begyndelsen til en undergravelse af det fremskudte forsvar, og at den øgede vægt på manøvre kan føre til taktisk begrundet opgivelse af dele af vesttysk territorium og gøre hele landet til en slagmark.

Et andet aspekt af samme sag, som har givet anledning til langt bredere offentlig opmærksomhed og debat også i andre medlemslande, vedrører modangreb med hærstyrker ind i Warszawapagten territorium og de ovenfor omtalte "dybe

slag" mod enheder og installationer langt bag den egentlige frontlinie. Uanset det militære rationale herfor, så er disse aspekter af de nye operative planer blevet udsat for en ganske bred politisk kritik – først og fremmest fra fredsbevægelsernes og den politiske venstrefløjs side, men i Forbundsrepublikken også fra andre kredse.²³

Fredsbevægelserne og den politiske venstrefløj ser de nye operative koncepter og planer som udtryk for en amerikansk inspireret offensiv strategi, der skal vurderes i sammenhæng med Reagan-administrationens stærke ideologiske modsætningsforhold til Sovjetunionen og de seneste års amerikanske oprustning på såvel det nukleare som det konventionelle område. I denne sammenhæng spiller fortolkningen af den amerikanske kernevåbenstrategi som en såkaldt "førsteslagsstrategi" en central rolle.

Men også i officielle vesttyske kredse, der afviser, at der skulle være tale om en "offensiv strategi", er der politisk begrundede betænkeligheder ved en militær planlægning, der eksplicit arbejder med modangreb på de østeuropæiske lande. Man frygter, at sådanne planer vil modvirke afspændingsbestræbelserne i Europa og specielt en positiv udvikling i det tysk-tyske forhold. Planerne opfattes som værende i strid med de bestræbelser på at udforme tillidskabende foranstaltninger på det militære område, som har foregået inden for rammerne af Konferencen om Sikkerhed og Samarbejde i Europa, og som i øjeblikket forhandles på Den europæiske Nedrustningskonference i Stockholm. Endelig frygter man, at de nævnte operative planer vil føre til sovjetiske anklager om og østeuropæisk frygt for vesttysk revanchisme og bidrage til at fastholde de østeuropæiske lande i et varigt afhængighedsforhold af Sovjetunionen.

Disse først og fremmest vesttyske betænkeligheder har ikke altid vundet lige stor forståelse i amerikanske regeringskredse og i det amerikanske forsvar, hvor man har vanskeligt ved at forstå den vesttyske hensyntagen, når det, der tales om, er den vestlige militære reaktion på et angreb, der er iværksat af Warszawapagten. Man finder, at der er tale om en ensidig hensyntagen, der ikke modsvares af en sovjetisk tilbageholdenhed i den militære opbygning, og som vil svække NATOs muligheder for at føre en effektiv forsvarskamp, hvis alliancen skulle blive angrebet.

Et politisk problem af en noget anden karakter vedrører de økonomiske og industripolitiske konsekvenser af en forsvarspolitik, der lægger afgørende vægt på den mest avancerede våbentechnologi. Allerede i dag er der en betydelig skævhed i våbenproduktion og -handel mellem de vesteuropæiske NATO-lande på den ene side og USA på den anden (den såkaldte *one-way street*). I de våbenproducerende vesteuropæiske medlemslande er der frygt for, at øget vægt på de mest avancerede våbensystemer yderligere vil forrykke balancen til fordel for den amerikanske industri og yderligere bidrage til vesteuropæisk teknologisk afhængighed af USA og til belastningen af de vesteuropæiske landes betalingsbalancer.

Af andre indvendinger mod militære planer, der forudsætter anvendelse af den avancerede våbentechnologi til gennemførelse af slag eller operationer dybt ind på Warszawapagtens territorium, kan der især være grund til at nævne dem, der har med krisestabilitet og rustningskontrol at gøre.

Allerede i dag står svært udrustede styrker over for hinanden i Europa. Hvis

disse styrker i fremtiden bliver stadig mere afhængige af den mest avancerede våbentechnologi – eller rettere, hvis den nye teknologi udnyttes på de måder, som har været genstand for diskussion i denne artikel – så betyder det dels, at kamphandlingerne vil udvikle sig meget hurtigt og over et meget stort geografisk område lige fra deres begyndelse, dels at der vil være afgørende militære fordele forbundet med at slå først. Dette gælder på mange områder, men man kan som eksempel blot nævne, at det har været fremført, at det vil være nødvendigt at sætte modangrebet mod Warszawapagtens flyvepladser ind 15-30 minutter efter de første kamphandlingers begyndelse. Våbensystemer og planer, der er afhængige af en så hurtig indsættelse og inden for et så vidtstrakt geografisk område, vil kunne bidrage til ustabilitet i en krisesituation.

Selv om det forekommer både politisk og praktisk utænkeligt, at de nye operative koncepter, således som visse kritikere hævder, skulle muliggøre et vestligt angreb på Warszawapagten, så kan man ikke afvise, at de vil blive opfattet på den måde i Sovjetunionen og Østeuropa og derigennem bidrage til at øge spændingen i almindelighed og ustabiliteten i krisesituationer i særdeleshed. Og selv om NATOs strategi er defensiv, så kan de nye operative doktriner muligvis bidrage til en hastig udvidelse af en militær konfrontation til en egentlig og omfattende krig, hvor konfrontationen *måske* under andre vilkår kunne have været begrænset og afsluttet, inden det kom så vidt. Under alle omstændigheder synes udviklingen at gå i en retning, der øger vanskelighederne for en politisk styring af begivenhederne, når først kamphandlingerne er begyndt.

Rustningskontrolproblemet har flere aspekter. Et hovedargument for energisk udnyttelse af den nye våbentechnologi er, at NATO gennem sit teknologiske forspring skal kompensere for sin kvantitative underlegenhed. Skulle det imidlertid lykkes at få NATO-landene til at yde en ekstra økonomisk indsats for at udvikle og anskaffe de højt avancerede, langtrækkende våben, kan der være grund til at tro, at resultatet blot vil blive et forstærket våbenkapløb på dette område. Ingen historiske erfaringer peger i retning af, at Sovjetunionen skulle være villig til at acceptere en udvikling, der giver NATO en afgørende fordel. For at bevare det teknologiske forspring måtte NATO således fortsætte det høje moderniserings-tempo og hele tiden omsætte den på ethvert tidspunkt mulige teknologi til opstillede våben. Det ville holde rustningskapløbet i gang, men det er langt fra givet, at det ville forøge de militære styrkers effektivitet og føre til en forbedring af NATOs forsvarsmuligheder.

Et mere konkret rustningskontrolproblem vedrører de såkaldte *dual capable*-systemer, dvs. våbensystemer, der kan anvende såvel konventionel som nuklear ammunition. Det gælder i dag for flere flytyper, kortererækkende raketter og visse artilleripiecer. I forbindelse med *deep strike* forestiller man sig – som det er blevet omtalt ovenfor – i udstrakt grad at anvende længererækkende ballistiske missiler og *cruise*-missiler til fremføring af ikke-nukleare sprængladninger. *Dual capable*-systemer, og specielt *dual capable*-missiler vil rejse overordentlig store vanskeligheder for verificerbare rustningskontrolaftaler på kernevåbenområdet, da ingen politisk tænkelige verifikationsordninger vil kunne skelne mellem nukleare og ikke-nukleare systemer.²⁴

Afslutning

Den nye våbentechnologi byder ikke på lette løsninger på NATOs "klassiske" problemer. Det skyldes, at troværdigheden af den amerikanske kernevåbengaranti, balancen mellem konventionelle våben og kernevåben i Vesteuropas forsvar, balancen mellem afskrækkelse og afspænding i forholdet til Sovjetunionen og Østeuropa samt Vesttysklands udsatte geografiske og centrale politiske stilling i alliancen alle er problemer af primært politisk karakter, der ikke lader sig løse ad våbentechnisk vej alene.

Også hvor det drejer sig om egentlige militære spørgsmål, kan der være grund til at advare mod at lægge for stor vægt på teknikkens selvstændige betydning. Den våbentechniske udvikling vil ganske vist ændre den måde, krige bliver ført på, men den vil ikke ændre ved en række af krigens grundlæggende vilkår. Dertil kommer, at selv med så stærk en våbentechnisk udvikling, som den der finder sted i disse år og må forventes i de kommende, vil virkningerne først vise sig gradvist. Der er en "arv" af materiel, organisatorisk, uddannelsesmæssig og intellektuel art, som ikke kasseres fra den ene dag til den anden. De nye våbensystemer vil ikke blive indført med ét slag, men gradvis finde vej ind i de militære arsenaler.

Videre kan der være grund til at tage de mest vidtløftige påstande om de nye våbens militære effektivitet med et gran salt. Effektivitet under eksperimentelle og under krigsmæssige vilkår er to forskellige ting. Endvidere vil den stadige udvikling af modmidler være en usikkerhedsfaktor, hvis præcise betydning det er umuligt at beregne på forhånd, og som også vil skifte med den tekniske udvikling.

Hvad der er teknisk muligt, er i høj grad en funktion af de økonomiske midler, der investeres. Men på trods af de enorme summer, som stormagterne anvender på militær forskning og udvikling, så er der alligevel økonomiske grænser for, hvilke af de teoretisk mulige våbensystemer der kan udvikles i praksis. Der må vælges! Det er i denne sammenhæng, at såvel den overordnede strategi som de operative planer kommer ind i billedet. I samspillet mellem strategi, operative planer og styrkestruktur er det afgørende, at strategien styrer de operative planer, og at de operative planer styrer udviklingen i styrkestrukturen, og at det ikke omvendt bliver de tekniske muligheder og de industrielle interesser, der styrer de operative planer og derigennem indirekte måske også strategiens udvikling.

Den moderne våbentechnologi vil naturligvis i de kommende år præge udviklingen i NATOs styrker. Den vil kunne bidrage til at ændre balancen mellem kernevåben og konventionelle våben i forsvaret af Vesteuropa. Men det er langt fra givet, at den politisk, økonomisk og militært mest hensigtsmæssige måde at gøre dette på er at lægge særlig vægt på mulighederne for at rette dybe slag mod Warszawapagtens bagland.

Noter

1. M. Bundy, G.F. Kennan, R.S. McNamara, and G. Smith, "Nuclear Weapons and the Atlantic Alliance", *Foreign Affairs*, Spring 1982, pp. 753-768; K. Kaiser, G. Leber, A. Marks, and F.-J. Schultze, "Nuclear Weapons and the Preservation of Peace", *Foreign Affairs*, Summer 1982, pp. 1157-1170.
2. Et hovedværk i denne debat er *Strengthening Conventional Deterrence in Europe*. Proposals for the 1980s. Report of the European Security Study. London: Macmillan, 1983. Det er blevet stærkt kritiseret i to større anmeldelser: Fen Osler Hampson, "Groping for Technical Panaceas: The European Conventional Balance and Nuclear Stability", *International Security*, Winter 1983/84, pp. 57-82; og Matthew A. Evangelista, "Offense or Defense: A Tale of Two Commissions", *World Policy Journal*, Fall 1983, pp. 45-69. Et andet sæt af forslag findes i *Diminishing the Nuclear Threat: NATO's Defence and New Technology*. London: The British Atlantic Committee, 1984. Endelig er nærværende artikel inspireret dels af "Nogle tendenser i den militære udvikling", *Sikkerhed og nedrustning*, Bind I. København: Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg i kommission hos Forlaget Europa, 1984, pp. 55-75, dels af årsmødet i International Institute for Strategic Studies, Avignon, den 13.-16. september 1984. Papirerne herfra må imidlertid ikke citeres, før de udsendes som *Adelphi Papers*.
3. J.G. Siccama, *Roepnaam: Airland Battle*. Staatsuitgeverij, 's- Gravenhage 1984; engelsk udgave: *Call-Sign: Airland Battle*, Clingendael booklet, March 1984, p. 4. De første studier af *airland battle*-konceptet går tilbage til 1978, jvf. Siccama, *op.cit.*, hollandske udgave p. 69.
4. *Field Manual 100-5, Operations*. Headquarters, Department of the Army, Washington, D.C. 1982.
5. Thomas A. Cardwell, III, "One Step Beyond: AirLand Battle, Doctrine not Dogma", *Military Review*, April 1984, pp. 2-29.
6. Siccama, *op.cit.*, engelsk udgave p. 4; Ramon Lopez, "The AirLand Battle 2000 Controversy: Who is being short-sighted?", *International Defense Review*, 1983, no. 11, pp. 1551-1556; "AirLand Battle 2000. Internes Arbeitspapier des U.S. Army Training and Doctrine Command (TRADOC)", *Blätter für deutsche und internationale Politik*, Oktober 1983, pp. 1377-1383. Dele af ALB 2000 blev drøftet af NATOs National Armament Directors i november 1981, jvf. Siccama, *op.cit.*, hollandske udgave p. 69.
7. Vedrørende argumentationen for lette styrker, se James M. Dubik and James J. Montano, "FM 100-5: Conceptual Models and Force Design", *Military Review*, July 1984, pp. 16-26.
8. Bernard W. Rogers, "Sword and Shield: ACE Attack of Warsaw Pact Follow-on Forces", *NATO's Sixteen Nations*, February-March 1983, pp. 16-26.
9. Joel S. Wit, "Deep Strike. NATO's New Defense Concept and Its Implications for Arms Control", *Arms Control Today*, Vol. 13, No. 10, November 1983, pp. 1-9.
10. *AirLand Battle 2000* (stencil), u.t., august 1982. Dokumentet er undertegnet af den amerikanske hærstabschef, general Edward C. Meyer, af den tyske hærinspektør (hærchef), generalmajor Meinhard Glanz. Glanz er siden blevet udsat for politisk kritik for at have tilsluttet sig tankerne i ALB 2000 uden at orientere sine politiske foresatte. "Nogle tendenser i den militære udvikling", *op.cit.*, p. 61.
11. Boyd D. Sutton et al., "Deep Attack Concepts and the Defence of Central Europe", *Survival*, March-April 1984, pp. 50-70.
12. For en nærmere beskrivelse af teknologierne, se *Våbentechnologi 1980'erne*. Udarbejdet af Forsvarskommandoen. København: Det sikkerheds- og nedrustningspolitiske Udvalg i kommission hos Forlaget Europa 1983; G. Güntelberg og O.H. Eggers, *Våbentechnologi, økonomi og beskæftigelse*. København: Forsvarsministeriet 1980; Donald R. Cotter, "Potential Future Roles for Conventional and Nuclear Forces in Defense of Western Europe", i *Strengthening Conventional Deterrence in Europe*, *op.cit.*, pp. 209-253; Mark Hewish, "Attacking Targets Beyond the FEBA. NATO needs new weapons", *International Defense Review*, 1984, no. 8, pp. 1057-1066.
13. Wit, *op.cit.*, p. 2.

14. Cotter, *op.cit.*, p. 230.
15. Christopher Donnelly, "Soviet Operational Concepts in the 1980s", *Strengthening Conventional Deterrence in Europe*, *op.cit.*, pp. 105-136; Phillip A. Karber, "In Defense of Forward Defense", *Armed Forces Journal International*, May 1984, pp. 27-50.
16. Cotter, *op.cit.*, pp. 213-214.
17. Donnelly, *op.cit.*, pp. 105-136; Karber, *op.cit.*, p. 41.
18. *Ibid.*, pp. 41-42.
19. Karber, *op.cit.*; Kurt Gottfried et al., "'No First Use' of Nuclear Weapons", *Scientific American*, March 1984, pp. 23-31.
20. Karber, *op.cit.*, p.50.
21. A. Karkoszha, "New Weapons Technology and the Concept of Nuclear Threshold: An Appraisal of the Relationship", i William Gutteridge and Trevor Taylor (eds.), *The Danger of New Weapons Systems*. London: Macmillan, 1983, pp. 166-178; Evangelista, *op.cit.*; Hampson, *op.cit.*
22. Siccama, *op.cit.*, engelsk udgave p. 40.
23. Den vesttyske debat er primært sammenfattet på grundlag af *ibid.*, pp. 38-49.
24. Vedrørende krisestabilitet og rustningskontrol, se Hampson, *op.cit.* og Evangelista, *op.cit.* Endelig er det værd at bemærke, at general B. Rogers (SACEUR) selv har påpeget disse problemer, jvf. Evangelista, *op.cit.*, p. 54.